

مصلحت و سیاست؛

رویکردی اسلامی

«ویراست جدید»

مؤلف:

دکتر اصغر انصاری

استاد جامعه‌شناسی سیاسی دانشگاه آه‌ه‌س (علیه السلام)

WWW.KETAB.IR

انتشارات
دانشگاه امام صادق علیه السلام

عنوان: مصلحت و سیاست؛ رویکردی اسلامی (ویراست جدید)

مؤلف: دکتر اصغر افتخاری

ناشر: دانشگاه امام صادق علیه السلام

صفحه آرا: رضا عبداللهی بجندی

طراح جلد: محمد روشنی

نمایه ساز و ناظر نسخه پردازی و چاپ: رضا دیبا

چاپ و صحافی: چاپ سپیدان

چاپ اول: ۱۳۹۹

قیمت: ۹۰۰/۰۰۰ ریال

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۴-۸۳۱-۰۰۰

فروشگاه مرکزی: تهران: خیابان انقلاب، بین خیابان فرهنگ و خیابان دانشگاه، مجتمع پارسا، همکف، واحد ۳ و ۲

تلفن: ۶۶۹۷۱۰۲

فروشگاه کتاب صادق: تهران: بزرگراه شهید چمران، بل مدیریت، ضلع شمالی دانشگاه

صندوق پستی ۱۵۹-۱۴۶۵۵ • کد پستی ۳۶۸۱-۱۴۶۵۹ • تلفن: ۸۸۳۷۰۱۴۲

E-mail: pub@isu.ac.ir • www.ketabesadiq.ir

سرشناسه: افتخاری، اصغر، ۶۷

عنوان و نام پدیدآور: مصلحت و سیاست؛ رویکردی اسلامی (ویراست جدید)

مؤلف: اصغر افتخاری

مشخصات نشر: تهران: دانشگاه امام صادق (ع)، ۱۳۹۹

مشخصات ظاهری: ۳-۶۰ص.

شابک: ۵-۸۳۱-۲۱۴-۶۰۰-۹۷۸

موضوع: اسلام و سیاست

موضوع: رفتار درست سیاسی - جنبه‌های مذهبی - اسلام

شناسه افزوده: دانشگاه امام صادق (ع)

رده‌بندی کنگره: BP۲۳۱

رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۴۸۳۲

تمام حقوق محفوظ است، هیچ بخشی از این کتاب بدون اجازه مکتوب ناشر قابل تکثیر یا تولید مجدد به هیچ شکلی از جمله چاپ،

فتوکپی، انتشار الکترونیکی، فیلم و صدا و انتقال در فضای مجازی نمی‌باشد.

این اثر تحت پوشش قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان ایران قرار دارد.

۷۵۲۸۱۴۷

فهرست مطالب اجمالی

۲۱	.....	سخن ناشر
۲۳	.....	مقدمه

بخش اول

مباحث مفهومی و چارچوب تحلیلی

۳۷	.....	فصل اول. ساحت‌های مفهومی: تحلیل عنصر «مصلحت»
۱۰۱	.....	فصل دوم. مصلحت و حکومت: الگوها

بخش دوم

تبارشناسی «مصلحت» در رویکرد سیاسی اهل تسنن

۱۱۹	.....	فصل سوم. دوره خلافت
۱۵۱	.....	فصل چهارم. دوره سلطنت
۱۷۳	.....	فصل پنجم. دوره ملیت
۲۱۳	.....	فصل ششم. تحول فقه اهل سنت و عنصر مصلحت
۲۳۹	.....	فصل هفتم. ضوابط مصلحت
۲۳۹	.....	کلیات

بخش سوم

مصلحت و حکومت در فقه سیاسی شیعه

- فصل هشتم. مصلحت و حکومت در عصر حضور ۲۵۳
- فصل نهم. مصلحت و حکومت در دوره قبل از صفویه (سده‌های چهارم تا دهم ق). ۳۲۵
- فصل دهم. مصلحت و حکومت در عصر صفویه ۳۵۹
- فصل یازدهم. مصلحت و حکومت در عصر قاجار ۳۹۵

بخش چهارم

مصلحت و حکومت در اندیشه و عمل امام خمینی (ره)

- فصل سیزدهم. جایگاه مصلحت در عمل سیاسی امام خمینی (ره)؛ مطالعه موردی:
مجمع تشخیص مصلحت نظام ۴۷۱

بخش پنجم

فقه و مصلحت رویکردی شیعی

- فصل چهاردهم. مصلحت در گستره فقه سیاسی شیعه ۴۹۳
- فهرست منابع و مآخذ ۵۴۹
- نمایه ۵۷۳

مقدمه

«امام خمینی (ره): ما اصل موضوع [ولایت فقیه و حکومت اسلامی] را طرح کردیم و لازم است نسل حاضر و نسل آینده در اطراف آن بحث و فکر نمایند و راه به دست آورده آن را پیدا کنند. سستی، سردی و یأس را از خود دور نمایند و ان شاء الله تعالی کیفیت تشکیل و سایر متفرعات آن را با مشورت و تبادل نظر به دست بیاورند و ارهای حکومت اسلامی را به دست کارشناسان امین و خردمندان معتاد بسپارند و دست خائن را از حکومت، وطن و بیت‌المال مسلمین قطع کنند و مطمئن باشند که خداوند توانا با آنهاست»^۱

برای درک ارزشمندی اقدام انقلابی حضرت امام (ره) در تأسیس جمهوری اسلامی ایران بر مبنای «نظریه ولایت فقیه»، تذکار یک نکته کفایت می‌کند: در آن، سیر تحول جوامع بشری با تجربه کردن ادواری چون قرون وسطی، به سمت پس‌رفت عرفی شدن و دور شدن دین از عرصه سیاست و اجتماع تمایل یافته بود. بر این اساس، کیف متنوعی از استدلال‌های اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، روان‌شناختی و حتی دینی ارائه می‌شوند که هدف تمامی آنها یکسان و منحصر ساختن دین در حیطه اعمال صرفاً شخصی است.^۲ در نتیجه این تحول بنیادین است که «جدانگاری دین و دنیا» تأیید شده و به تعبیر

۱. روح‌الله موسوی خمینی (ره)، ولایت فقیه و جهاد اکبر (تهران، الست فقیه، بی‌تا)، صص ۱۵۰-۱۵۱.

۲. شرح مبسوط استدلال‌های ارائه‌شده در این خصوص رک. علی‌رضا شجاعی زند، دین، جامعه و عرفی شدن:

جستارهایی در جامعه‌شناسی دین (تهران، مرکز، ۱۳۸۰)، فصل دوم.

«ویلسون» (R. Willson) به امر بدیهی در حوزه اجتماعیات تبدیل می‌شود.^۱ قوت و شدت این جریان تا به آنجاست که مبحث «الهیات سیاسی» را که در حاشیه تأملات سیاسی قرار دارد، نیز بی‌معنا ساخته و در نتیجه تصویری «ضعیف» و «کم‌رنگ» از آن در حوزه عمل سیاسی ارائه می‌شود:

«دین کارکرد خاصی از روح بشر نیست! تاریخ حکایت می‌کند چگونه دین از یک کارکرد معنوی به سراغ کارکرد دیگری می‌رود تا شاید منزلی بیابد و - دست آخر - یا طرد یا یکسره در این کارکردها مستحیل می‌شود».^۲

واقعیت نیز مؤید همین معناست و تمام تلاش اندیشه‌گران غربی برای اثبات حضور دین در عوالم سکولار به آنجا منتهی می‌شود که دین به صورتی نمادین در پوشاک، گفتار، رفتار و یا میراث فرهنگی ایشان حضور دارد؛ ولی تأثیر عملی جدی‌ای در معادلات قدرت ندارد.^۳ این حکم حتی در باره دیدگاه افرادی چون «جی. بی. متز» (J. B. Metz) و «یورگن مولمان» (Jurgen Moltman) که خواهان حضور «خدا» در عمل سیاسی انسان هستند، نیز صادق است؛ چرا که ایشان بیش از آنکه به دنبال احیای سیاسی دین باشند، در فکر بهره‌مندی سیاسی از دین هستند و این دو چنان که «فردریک لاورنس» اظهار داشته، بسیار متفاوت‌اند.

«هم الهیات سیاسی اروپایی - هم الهیات رهایی‌بخش آمریکای لاتین، به جهت آنکه در پی غلبه بر تمایلات بورژوازی بودند، جهت‌گیری‌های سوسیالیستی داشتند. در دیگر کشورهای توسعه‌یافته صنعتی و غیره... با سه مقوله دیگر پیوند پیدا کردند: نژادپرستی... [جنسیت]‌گرایی (الهیات) مربوط به فمینیست‌ها و (بالاخره) موضوعات زیست‌محیطی».^۴

۳. ر. ویلسون، «جدانگاری دین و دنیا» در: فرهنگ و دین، ترجمه بهاء‌الدین خرمشاهی (تهران، طرح نو، ۱۳۷۴)، ص ۱۲۵.

۲. پل تیلیش، الهیات و فرهنگ، ترجمه مراد فرهادپور و فضل‌الله پاکزاد (تهران: طرح نو، ۱۳۷۶)، صص ۱۳-۱۴.

۳. ر. ک. فرهنگ و دین، پیشین، به ویژه مقالات: «فلسفه و دین»، «روان‌شناسی و دین»، «هنر مدرن و دین»، «ادبیات و دین»، «رمان و دین»، «سینما و دین»، «موسیقی و دین»، «پوشاک و دین» و «سیاست و دین».

۴. همان جا.